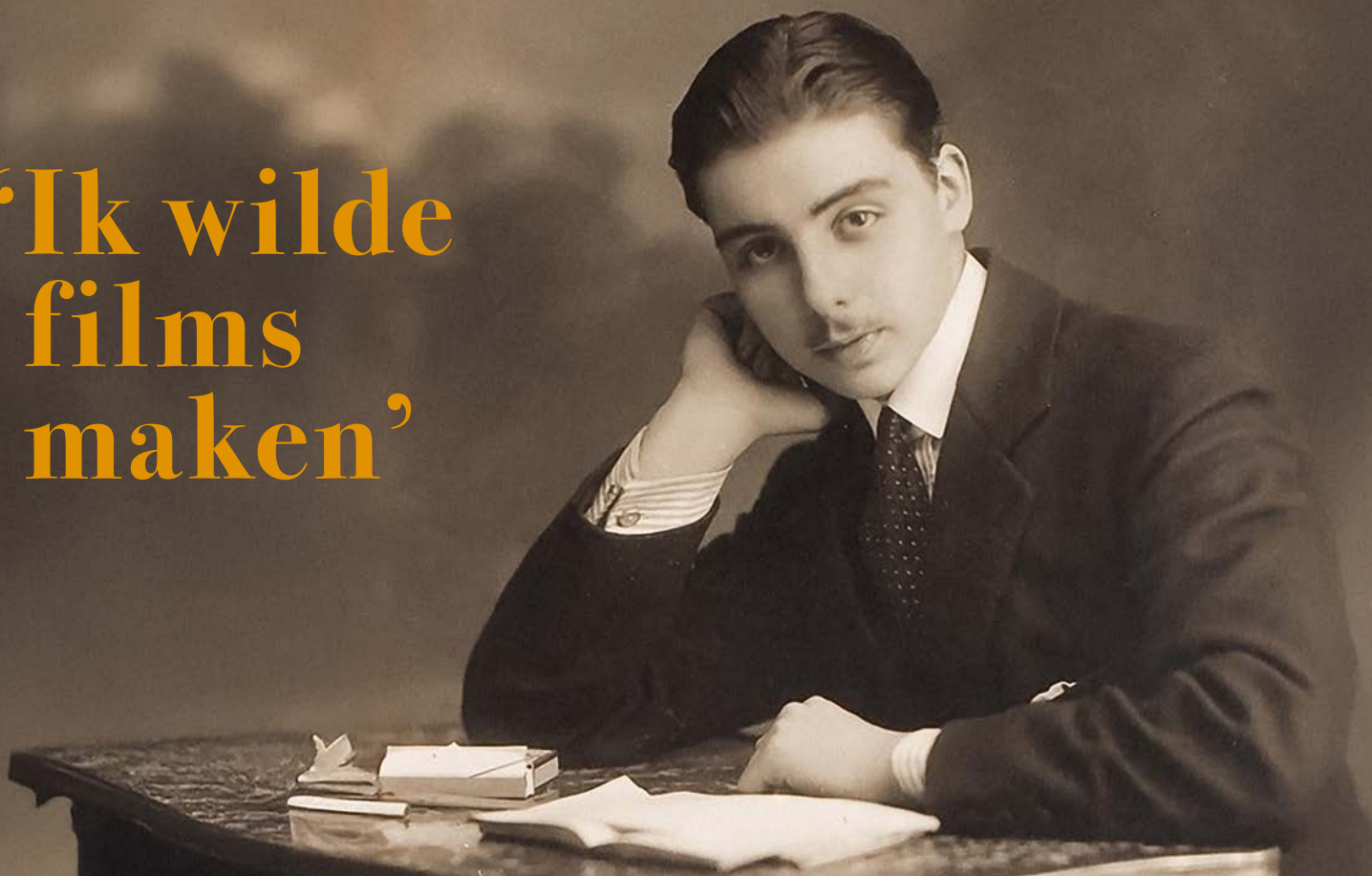

‘Ik wilde films maken’

Henri d'Ursel (ca. 1918–1922) • Privécollectie d'Ursel

Op zondag 8 juni 2025 brengen de Kasteelfeesten ons terug naar de jaren 1920, de tijd van ‘The Roaring Twenties’ en ‘Les Années Folles’. De centrale figuur is deze keer Henri, 8ste hertog d’Ursel (1900–1974). In dit artikel lees je zijn verhaal, verteld door hemzelf en zijn zoon Léopold.

Zijn jeugd

Henri was de oudste zoon van Robert (1873–1955) en Sabine Franquet de Franqueville (1877–1941), 7de hertog en hertogin d’Ursel. Over de vroege jeugd van mijn vader heb ik niets gevonden, maar alles moet vermeld staan in de honderden brieven die zijn moeder en zijn grootmoeder, Antonine de Mun, 6de hertogin (1849–1931) elkaar stuurden. Toen hij

tien was, schreef Henri ‘Mijn dagboek van 4 september 1911 tot 11 september 1912’. Op de omslag staat ook nog: ‘Henri van 10 en 11 jaar, zijn zusjes Hedwige van 9 en 10 jaar en May van 6 en 7 jaar’. Het begint als volgt: ‘Vandaag, 4 september 1911, beginnen we met onze memoires. Mijn zussen en ik zullen om de beurt schrijven en vandaag houd ik de pen vast. Ik was heel braaf vandaag en mama beloofde me een boottocht naar Antwerpen als beloning.’ In feite was het mijn vader die het hele dagboek schreef, zonder spelfouten en in een ongelooflijk goed gevormd handschrift. Hij illustreerde het met talloze foto’s en ansichtkaarten die hij tussen zijn teksten stopte.

‘Dinsdag 10 oktober 1911. Vandaag gaan we naar Leuven om onze fietsen te kopen en we stoppen onderweg bij Wespelaer. In Leuven willen we de kerk bezoeken en we hebben veel moeite om de deur voor ons

te laten openen. Er hangen interessante schilderijen binnen. We bestellen onze fietsen bij Egide Raeymakers. We bezoeken de collectie Spoelberch [in het kasteel van Wespelaer]. Er is een kleine Breughel, een mooie Rubens en fraai porselein. Meneer de Spoelberch laat ons de brouwerij (Artois) in detail zien. We keren terug naar Hingene voor het avondeten.’ Wat verder lezen we, tijdens een verblijf in Château de la Muette bij Parijs: *‘Zaterdag 11 mei 1912. Deze ochtend fotografeert mama de [schilderijen van] Philippe de Champaigne, de Hersent, de Rayburn en de twee zeegezichten van Minderhout voor mijn album. Ik lunch met oom Albert [de Mun] en tante Simone, die erg aardig voor me zijn. Vanmiddag ga ik met tante Sissy naar het Louvre.’* Het hele album is in dezelfde stijl geschreven en getuigt van een vroegrijpe volwassenheid en een al sterk ontwikkelde liefde voor kunst.

Ecole Abbatiale de Maredsous, 1911-1912. Classe préparatoire.

Henri in de voorbereidingsklas van de abdijsschool van Maredsous (1911)
Privécollectie d'Ursel

Henri en zijn vader Robert in Richmond, Engeland (1914)
Privécollectie d'Ursel

Tot de Eerste Wereldoorlog uitbrak ging mijn vader – net zoals heel wat familieleden voor hem en na hem – naar de abdijsschool van Maredsous. Ik heb er geen geschreven verslag van gevonden, maar wel enkele foto's waarop de leerlingen en de gebouwen te zien zijn. In augustus 1914 maakte mijn vader zich niet klaar om terug naar school te gaan, maar vluchtte hij voor de oorlog. Hij wijdde er ook een klein album aan. Toen hij dertien en een half was, leek zijn handschrift al op het handschrift dat hij zijn hele leven zou gebruiken. *'6 augustus 1914. Het is mooi weer, de vogels zingen. De natuur is in volle bloei. En in het oude kasteel van Gruthuyse [bij Brugge, waar een andere tak van de familie woonde] verradt niets de droefheid en verlatenheid die in Europa heerst. De oorlog is verklaard. De mannen zijn vertrokken. De velden zijn verlaten. Een grote droefheid hangt in de lucht. Oorlog: dat verschrikkelijke woord ligt al acht dagen in ieders mond.'*

'19 augustus 1914. Franse aftocht in Lotharingen en de Elzas ... Mama gaat vanmorgen naar Hingene. 's Avonds ga ik met Adeline naar Brugge. Terwijl ik langs een venster met in het Vlaams geschreven berichten liep, zag ik dat er een grote veldslag was geweest tussen de Belgen en de Duitsers waaraan de jagers, de lansiers en de gidsen hadden deelgenomen (ik huiver bij dit

woord vanwege oom Wolfy). Verderop lees ik dat de Belgen slechts met 240 man waren tegen meer dan 2000 en zich na enkele uren moesten terugtrekken. Nog wat lager zie ik iets dat me doet verstijven van ontzetting en doet huilen: "Een van onze beste officieren, graaf Wolfgang d'Ursel is doodelyk gewond." Dodelijk! Wat een klap voor Grannie [Henri's grootmoeder Antonine de Mun] en tante Jacqueline [Wolfgangs echtgenote]. Ik hield zoveel van hem ...'

Het eerste deel van 1915 bracht mijn vader door in het Château de la Muette in Parijs en het kasteel van Bourbilly in Bourgondië, de twee residenties waar zijn moeder Sabine de Franqueville was opgegroeid. Hij leerde er veel neven, nichten en andere jongeren van zijn generatie kennen. Na de zomer verhuisde hij naar Engeland, waar zijn vader Robert verbindingsofficier werd met het Britse leger. Henri ging er naar de katholieke kostschool Ampleforth College ten noorden van York. Hij werd regelmatig vermeld in het *Ampleforth Journal*, als ijverige deelnemer en bestuurslid van de *Poetry Society*, de *Library Literary and Debating Society* en de *Historical Society*. Op 10 maart 1918 gaf 'Mr. d'Ursel een lezing over Ruskin en zijn kunstonderwijs. Het artikel behandelde de invloeden die Ruskins geest vormden en ging dieper in op zijn houding ten opzichte van kunst en natuur, en de eerbied voor de natuur

die alle kunstenaars volgens hem moesten hebben. De welsprekende analyse van Ruskins ideeën door de heer d'Ursel wekte een felle controverse op, waarin zich de heren Davey, Morrissey, Ruddin, Ryan, Hawkswell en Bévenot mengden.' Mijn vader slaagde met onderscheiding voor de toelatingsexamens Frans en geschiedenis voor de universiteiten van Oxford en Cambridge, maar toen eindigde de oorlog.

Zijn jaren in Parijs

In zijn memoires, die hij ongeveer dertig jaar later schreef, noteerde Henri: *'November 1918 bracht ons terug naar Parijs. Ik zag en hoorde niets van de euforie van de Wapenstilstand, die nog lang bleef nazinderen, want wij keerden terug naar een droevige en compleet veranderde omgeving.'* Niettemin maakte hij de volgende twee jaar, in het kielzog van zijn lieve neef François Darcy, kennis met al wat Parijs telde aan jonge aristocratische mannen en vrouwen *à la mode*: Rougé, Roussy, Gontaut, Rochechouart, Murat, etc. In 1921 moest er een goede partij worden gevonden om mee te trouwen. Henri schreef: *'Ik ken alle erfgenamen niet meer waarvan mijn tante de Courcy een overzicht bijhield, maar ik hoor haar nog praten over de juffrouwen de Trevenhoenc, juffrouw de Talhouet die alles had en de kleine la Trémoille: de belangrijkste erfgenamen in die tijd, die helaas zou intreden*

Henri met Antoinette voor het kasteel tijdens hun Blijde Intrede in Hingene, geflankeerd door zijn grootmoeder Antonine de Mun en zijn vader Robert (9 september 1923) - Privécollectie d'Ursel

in het klooster. Maar ik dacht amper aan trouwen, ik was twintig jaar oud en had noch mijn studies afgemaakt, noch mijn militaire dienstplicht vervuld.'

'Mijn goede grootmoeder [Antonine de Mun] wilde voor haar dood absoluut zeker weten dat er voor haar oudste kleinkind een solide huwelijk geregeld was. In Leuven ontving ik een telegram dat me dringend naar Parijs riep.' Tijdens een dansnamiddag werd mijn vader voorgesteld aan 'een heel mooi jong meisje [Blanche de Bourbon] dat lachte terwijl ze danste. Zonder enige moeite was ik vanaf dat moment halsoverkop verliefd. Ik keerde terug naar Leuven, net lang genoeg om mijn rechtenstudie met onderscheiding af te ronden.' Ze verloofden zich, het huwelijk was gepland voor februari 1922 maar werd om onduidelijke redenen geannuleerd. 'Een paar maanden later zou Blanche getrouwd zijn en ik ... opnieuw verloofd.'

Teleurgesteld door het mislukken van het huwelijk en het verlies van zijn liefde, trok mijn vader zich terug in Engeland waar hij, in een nieuw notitieboekje, verschillende gedichten schreef waarin al zijn verdriet te zien is. *'Het was kort na mijn*

terugkeer in Frankrijk dat ik een dringende uitnodiging ontving van mijn tante Franqueville om naar Parijs te komen voor een gesprek met Antoinette de la Trémoille, die niet in haar klooster was gebleven. Er volgde een ontmoeting. Ik voelde me net zo verliefd als een jaar eerder. Het is vreemd dat elke keer dat ik voordien Antoinettes naam hoorde, het me leek dat we op een dag zouden trouwen. De trouwdatum werd vastgelegd op 23 maart.'

'Een beetje rancune vermengt zich met mijn herinneringen aan een [Franse, aristocratische] maatschappij waar ik, zowel op mijn twintigste als op mijn dertigste en veertigste, hoewel om verschillende redenen, altijd kritiek op had. Ook voelde ik, toen ik eenmaal in die wereld was, een dubbele teleurstelling. Aan de ene kant leek het me een heel kleine wereld en tegelijk voelde ik me er heel klein. Trouwen betekent niet dat je gelijkwaardig wordt.'

'De volgende jaren bracht ik door in Brussel en Parijs, aangevuld met talrijke reizen (naar Zwitserland, de Pyreneeën, enz.). Ik zou echter niets geweten hebben van Parijs, waar ik zo van hield, als ik daar geen vriend had gehad die zich op een onvergelijkbare

manier elke straat, elke dichterlijke beschouwing en elke nachtclub herinnerde: Jacques de Casembroot. We leerden elkaar kennen tijdens onze legerdienst in 1923. Na drie dagen waren we dikke vrienden. Na twintig jaar zijn we dat nog steeds. Ook op dat moment begon ik de cinema al te verkiezen boven al het andere. Ik wilde films maken of ze van dichtbij zien maken. En zo begon een spannende periode in mijn leven, die helaas niet al haar vruchten heeft gedragen, maar waar ik veel mooie herinneringen aan overhoud.'

In surrealistische kringen

Mijn vader maakte kennis met Éric de Haulleville, Georges Hugnet, Jim Gérald en vele andere dichters, schrijvers, acteurs en kunstenaars uit het surrealisme. Hij assisteerde Jacques de Casembroot bij de productie van *Le perroquet vert*, een film gebaseerd op een roman van prinses Bibesco met wie hij ook bevriend was. *'Ik heb zelf ook cinema gemaakt. Ik hield ervan om kleine films te maken, zonder commerciële waarde, maar gebaseerd op inspanning waarbij poëzie uit techniek geboren zou worden.'*

Henri en Madeleine in het hôtel d'Ursel (1944) Privécollectie d'Ursel

Nadat hij had geoefend met kleine stukjes film en de best mogelijke apparatuur had aangeschaft, kreeg mijn vader van Georges Hugnet het script voor *La Perle*. *'Ik was echt blij. Niets kan mijn enthousiasme beschrijven toen ik het las. Het was precies waar ik van gedroomd had.'* In 1929 is de film afgewerkt, maar niet zonder moeilijkheden (mijn vader schreef er een episch verslag van tien pagina's over in zijn memoires). *La Perle* werd onder het pseudoniem Henri d'Arche uitgebracht in de Studio des Ursulines, die zich sinds 1925 specialiseerde in avant-gardefilms.

De vrij korte film (30 minuten) was ontroerend en poëtisch, maar werd bijna drie decennia lang vergeten. Zijn herontdekking in de jaren 1960 en 1970 was te danken aan het Brussels Filmmuseum, waarvan mijn vader een van de initiatiefnemers was. De film wordt regelmatig vertoond in retrospectieven van avant-garde Belgische cinema naast die van Storck, De Keukeleire en anderen. Zelf heb ik de film twee keer in het openbaar vertoond, ondersteund door muzikale composities van Daniel Schellekens.

Het jaar waarin *La Perle* verscheen, betekende ook het einde van mijn vaders eerste huwelijk. *'In 1929 gingen mijn vrouw en ik uit elkaar en deze [aristocratische] wereld sloot zich als een deur voor mij. Ik was te gelukkig tussen de kunstenaars en genoot met volle teugen van de vrijheid.'* Gedurende tien jaar leidde mijn vader een leven vol sociale en artistieke ontmoetingen met surrealistten zoals Max Ernst, Pierre Roy, Virgil Thompson en Man Ray. Hij solliciteerde ook bij de Banque Buurmans in Parijs: *'Ik begon er onderaan de ladder en voelde me nederig toen ik bij mijn aankomst, om halfnegen en om twee uur 's namiddags, telkens het register moest tekenen. Het voelde alsof ik diep gevallen was.'* Ondanks de economische crisis leerde hij er het vak en werkte hij zich op tot financieel analist. Ondertussen woonde hij in een ruim appartement waar een bediende zich over het huishouden ontfermde. De drie kinderen verbleven bij hun moeder: Thérèse (1924–2016), met wie ik een hechte

Henri en zijn jongste zoon Quentin op diens huwelijk in 1971
Privécollectie d'Ursel

band had, Antonin (1925–1989) die mijn peetvader was en later de 9de hertog zou worden, en Roland (1926–2003).

'In 1936 bood mijn vriend Jean del Marmol me een baan aan op de Wereldtentoonstelling van 1937. Ik nam ze met plezier aan, omdat ik graag wat van deze tijdelijke koorts wilde meemaken. Ik werd benoemd tot vertegenwoordiger van het Belgische commissariaat bij de Franse autoriteiten.' Op het einde van zijn Parijse herinneringen heeft mijn vader het over *'la petite Madeleine'*, die al snel zijn tweede vrouw (en mijn moeder) zou worden. Rond 1939 verliet hij Parijs voorgoed en keerde terug naar België. Toen de Tweede Wereldoorlog uitbrak, nam Henri – net zoals zijn vader Robert in de vorige oorlog – dienst in het leger, dat na achttien dagen moest zwichten voor de Duitse overmacht.

Terug in België

Over de tweede helft van zijn leven heeft mijn vader geen geschreven documenten nagelaten. Professioneel bleef hij bankier, als bestuurder bij de Bank van Brussel en oprichter van zowel de Caisse Privée als de Banque Sociale, maar hij bleef ook een grote interesse hebben in kunst en vooral cinema. In 1940 trouwde hij met mijn moeder, Madeleine André (1918–1956). Samen kregen ze vier kinderen: mijn oudere zus Marie (1941–1956), ikzelf (1942) en mijn jongere broers Pascal (1944) en

Quentin (1946–2014). Mijn moeder en mijn zus Marie overleden aan de gevolgen van een tragisch auto-ongeluk in Spanje in de zomer van 1956.

Mijn vader woonde in het hôtel d'Ursel op de Brusselse Houtmarkt tot het werd afgebroken in 1960. Daarna verbleef hij in Meerbeek, Hingene en – na de verkoop van het kasteel – Den Haan, gedurende de laatste jaren van zijn leven. Hij zei altijd: *'Ik heb me gevestigd aan de kust, met zicht op de zee die elke keer verandert als ik ernaar kijk. Ik kan er echt niks meer over zeggen. Maar wat is het mooi.'* Henri d'Ursel overleed op 30 mei 1974 en werd begraven in de familiegrafkelder naast de Sint-Stefanuskerk in Hingene. ■

LÉOPOLD D'URSEL

KASTEELFEESTEN 1922

In 1922 woont de 22-jarige graaf Henri d'Ursel in Parijs. Hij vertoeft er in artistieke en surrealistische kringen. Henri is jong, knap en vrijgezel, maar niet meer voor lang. Terwijl de uitnodigingen voor zijn huwelijk met Antoinette, prinses de la Trémoïlle, worden verstuurd, neemt hij in stijl afscheid van het vrijgezellenbestaan.

Samen met zijn vrienden brengt de graaf 'The Roaring Twenties' en 'Les Années Folles' helemaal naar Hingene. Geniet van hot jazz en swing bands, cabaret en vaudeville, burleske optredens, stomme film, oldtimers en historische figuranten. De ticketverkoop start rond 1 mei, maar noteer de Kasteelfeesten 1922 nu al in je agenda!

www.kasteeldursel.be